

Megjelent: A rendszerváltás (változtatás) mérlege. Tanulmánykötet az azonos című konferencia anyagai alapján. Szerk: Beszteri Béla és Mikolasek Sándor, Komárom VEAB, 2002, pp. 183-191.

Dusek Tamás **Területi jövedelmi folyamatok a kilencvenes években**

Az életképtelen szocialista rendszer bukását követő évtized mérlegének a megvonásakor csak relatív értelemben beszélhetnénk bármilyen viszonylatban az évtized nyerteseiről és veszteseiről. Abszolút értelemben az egész ország, területi, társadalmi, generációs és egyéb különbségektől függetlenül nyertese volt a piacgazdasági átalakulásnak, mind gazdasági, mind társadalmi szempontból. Ennek a nyereségnek a mértéke felbecsülhetetlen, mivel a ténylegesen megvalósuló folyamatokat a rendszerváltás elmaradása esetén bekövetkező történésekhez kellene hasonlítani, amire nincsen lehetőségünk.

A kilencvenes évek sok szempontból intenzív változásai alól a térszerkezet sem vonta ki magát. Bár az elméleti munkákban a jövedelemeloszlás terén is változatlanul az egypontgazdasági megközelítésmód az uralkodó, számos empirikus kutatás foglalkozott az elmúlt évtized területi jövedelmi folyamatainak a feltárásával. Ezen írások közül a vizsgálatok módszertanáról szóló ismertetést nyújt Major Klára–Nemes Nagy József 1999-es tanulmánya, melyben a szerzők az addig rendelkezésre álló 1988 és 1996 közötti adatokkal a gyakorlatban is elvégezték a számításokat, elsősorban az időbeli változások irányzatainak feltárására összpontosítva figyelmüket. Tanulmányomban szűkebb keretek között én is hasonlóra törekszem: nem magára a térszerkezet állapotára, hanem a változásának leírására koncentrálok, az 1990-es kezdő és a 2000-es záró időpont között, a teljes idősorok bemutatásakor kiegészítve az 1990-t megelőző két év vizsgálatával. A folyamatok térképi ábrázolása során területi mozgóatlaggal számított térségi adatokkal dolgoztam, mivel ez a módszer további értékes ismeretekkel járul hozzá a térszerkezet alakulásáról felhalmozott, az eddigi tanulmányokban a már meglévő lehatárolásokhoz (régiók, megyék, kistérségek, települések) kötődő tudásunkhoz.

A vizsgálat adatbázisa és a személyi jövedelemadó alap eltérésének okai

A vizsgálat adatbázisát a településszinten 1988-tól rendelkezésre álló, a lakossági jövedelmeknek nagyjából 60%-át kitevő személyi jövedelemadó alap nagysága szolgáltatja, melyet a tanulmányban az egyszerűség kedvéért röviden jövedelemnek nevezek. A mutatóval kapcsolatos módszertani nehézségek közismertek, de véleményem szerint nem jelentősek, időbeli összehasonlítás esetén pedig alig játszanak szerepet. Adott időpontbeli jövedelemkülönbségek nem tükrözik vissza teljesen a gazdasági jólét eltéréseit, a területileg eltérő árarányok és a nem piacosult tevékenységek, köztük az olykor jelentős mezőgazdasági kistermelés miatt. Ezen túlmenően

tudjuk az is, hogy a gazdasági jólét a teljes jólétnél szűkebb kategória, abba további olyan tényezők is beletartoznak, amelyek nagyságát csupán becsülni lehet.

A számszerű vizsgálatoktól függetlenül is tehetünk néhány olyan általános megállapítást, amelyeket az eltérések magyarázata során tudunk felhasználni. Mivel jelen tanulmányban csak a részleges történeti leírásra nyílik lehetőségünk, ezért a következő felsorolás konkrétan egy a mostaninál részletesebb, magyarázatokra is törekvő elemzés során használható fel. A mutató egy lakosra jutó értéke nagyobb, ha nagyobb a munkavállalási korú lakosság aránya, nagyobb a népesség gazdasági aktivitása, nagyobb az egy lakosra jutó vagyon, kisebb a munkanélküliségi ráta, kisebb a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, kisebb az eltitkolt jövedelmek aránya. Nagyobb iskolázottság mellett tendenciaszerűen nagyobb jövedelmeket várhatunk el, nagyobb átlagos vállalatméret mellett szintén, mivel ez a jövedelmek eltitkolására vagy költségként szerepeltetésére csekélyebb lehetőséget teremt a kisebb vállalkozási formákhoz képest.

A jövedelemeloszlás területi jellemzők szerinti vizsgálati módjai

A tanulmányban a következő négy területi szempont szerinti különbségek mindegyikét vizsgálom legalább egy mutató segítségével: területi szintek szerint (régió, megye, kistérség, település), településtípus, településnagyság „tere” („településhierarchia”) szerint (Budapest-vidék, város-falu), fekvés szerint (kelet-nyugat, észak-dél, központtól való távolság), valamint a közlekedéscsoporthoz tartozás szerint. Ezeket a vizsgálati szempontokat egymással is lehet kombinálni (például a településkategóriák szerinti nyugat-keleti megosztottság vizsgálata stb.), az időbeli változások pedig még egy dimenzióval gazdagítják az elemzési lehetőségeket.

Az évtized területi jövedelmi folyamatainak legfontosabb jellemzői

Az évtizedet egyetlen mondatban a térségi, regionális egyenlőtlenségeknek és ezzel párhuzamosan a térbeliség szerepének a növekedésével jellemezhetjük (Nemes Nagy–Jakobi–Németh, 2001). A részletes elemzések segítségével ennél jóval árnyaltabb képet nyerünk, mind az időbeli lefolyásra vonatkozóan, mind az előbb említett négy területi szempont alapján. 1990-ben már jelentős elmozdulást figyelhetünk meg az 1988-as állapothoz képest, 1993-ra a gyors változás korszaka lezárult. (Major–Nemes Nagy, 1998; Nemes Nagy–Jakobi–Németh, 2001) Ez a két gyakran használt egyenlőtlenségi mutató, a jövedelmek területi szórása és a Robin Hood-index (Hoover-index) alapján is jól látható (1. és 2. táblázat). A különbségek növekedése a nyugati országrész, a főváros és a nagyobb városok viszonylag kedvezőbb helyzetbe kerülésével járt együtt. (Kovács, 1993; Ruttkay, 1997; Bódi–Obádovics–Mokos, 1999; Nemes Nagy–Jakobi–Németh, 2001)

A jövedelmek területi eloszlásának és változásának átfogó bemutatását láthatjuk az 1. ábrán, mely Budapest figyelmen kívül hagyásával készült,

annak jól ismert helyzete miatt. Az 1990-es állapotnak a 2000-es helyzethez képesti kiegyenlítettebb volta látható az átlaghoz közeli és távoli területek arányának a megváltozásán. A Dunántúl északi és nyugati térségének előretörésén kívül regionális szinten máshol jelentős pozíciójavulásról nem számolhatunk be. Mivel a javulás többnyire az egyébként is kedvezőbb kiinduló helyzetben lévő térségeket érintette, a pozícióromlás pedig nagyrészt az eleve átlag alatti területeken következett be, ezért ez természetesen a területi különbségek növekedéséhez vezetett.

A nyugati területek pozíciónyerése a népességi és jövedelmi súlypontok közötti különbségek növekedése révén is bemutatható. (3. táblázat) A súlypontok mozgásának a Dunától keletre és nyugatra fekvő országrészen külön történő megvizsgálása azonban két további fontos folyamatra világít rá. A Dunántúlon a jövedelmi súlypont keletebbre fekszik a népességi súlypontnál, vagyis az országos nyugat-keleti lejtővel ellentétes irányú lejtőre következethetünk, ebben az országrészben kelet felé növekszik a jövedelem. A súlypont ugyanakkor 1992-93-ig nyugatabbra tolódott a nyugati határszéli területek kedvezőbb helyzetbe kerülésével, Komárom-Esztergom megye korábbi helyzetéhez képesti visszaesésével. A Dunától keletre fekvő területeken 1993-ig enyhe keleti, ezután enyhe nyugati irányú mozgása figyelhető meg a súlypontnak. Az országos nyugatra tolódás nagyrészt annak tulajdonítható, hogy a nyugati és keleti területek átlagos értéke közötti különbség 1988 és 1998 között évről évre növekedett, és csak kisebb részt a két nagyrégió belüli nyugati irányú elmozdulásnak. (4. táblázat)

A súlypontok országrészenkénti vizsgálatának másik fontos eredménye, hogy míg országosan az észak-déli súlypontelmozdulások nem jelentősek, a Dunántúlon jelentős és tartós északi irányú mozgást figyelhetünk meg az 1993-at követő időszakban. Ez a folyamat a gyors változások lezajlását követte, viszonylag lassabb, de tartósan érvényesülő tendenciaként. Ennek az észak-dunántúli területek átlagosnál gyorsabb fejlődése és a dél-dunántúli területek tartós stagnálása az oka. A Dunántúlt önállóan szemlélve tehát az országos nyugat-keleti lejtővel ellentétben itt markáns észak-déli lejtőt figyelhetünk meg.

A településtípusok és településnagyság szerinti, a természetes területi munkamegosztásból fakadó különbségek időbeli alakulásában szintén 1993-ig figyelhetünk meg gyors növekedést, ezt követően a különbségek nagyjából változatlan szinten maradása vagy enyhe mérséklődése a jellemző. (4. táblázat) A magán- és közszféra legjobban fizetett jövedelemszerző tevékenységei területi koncentrálódásának eredményeként létrejövő főváros és vidék közötti különbség az Európában (ugyanilyen nagyságrendű városok esetén) máshol is megszokotthoz hasonló mértékű.

A városok és falvak közötti különbség mértéke és annak időbeli alakulása országrészenként eltérő módon alakult, mint az a – szintén Budapest figyelmen kívül hagyásával készült – 2. ábrán jól látható. Csak a dinamikusan fejlődő Nyugat-Dunántúlon csökkent a városok és a falvak közötti különbség a tíz év alatt, mivel a növekedés itt mindegyik településtípusra kiterjedt. A hanyatló régiókban viszont a falvak városokéhoz

képesti relatív helyzete kedvezőtlenebbül alakult. A városok közötti országon belüli térségi különbségek így kisebb mértékben növekedtek a falvak közötti térségi különbségeknél.

Az egyes területi jellemzők szerepének alakulása

Az egyes területi jellemzők és az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alap közötti kapcsolatot többváltozós lineáris regresszió segítségével is vizsgálhatjuk. Ezen elemzés keretei között a település területi elhelyezkedését leíró jellemzők lesznek az „okok”, a jövedelem nagysága pedig az „okozat”.

Az évenkénti egyszerűbb összehasonlítás érdekében az egyes települések adott évi vidéki átlaghoz viszonyított értékeihez kerestük a legjobban illeszkedő regressziós egyenletet. Ez az illesztés pontosságát nem, csak a nem standardizált együtthatók nagyságrendjét befolyásolja, és közvetlenül összemérhetővé teszi őket. Az adatbázist harmonizáltuk a településszétválások és összevonások figyelembe vételével, az ismert helyzetű Budapestet ismét kihagytuk, így végül 3063 településsel számoltunk. Az egyes településeket a lakosságszám szerint súlyoztuk.

Az öt vizsgált jellemző közül az első a település népességnagysága, melyet a népességszám tízes alapú logaritmus képviselt. A földrajzi fekvésre vonatkozik a nyugat-keleti elhelyezkedés, a Budapesttől való (légvonalban mért) távolság és a legközelebbi megyei jogú várostól (a 22 város mellett Budapest is figyelembe lett véve) való távolság. A közlekedésföldrajzi helyzetet egyszerűen a főútvonal melletti fekvés dichotóm változója képviselte.

Mind az öt jellemző valamennyi évben szignifikánsnak bizonyult az egy lakosra jutó jövedelmek magyarázatában, legnagyobb szerepe a településnagyságnak mutatkozott (5. táblázat). 1988-ban és 1989-ben még a Budapesttől való távolság lett a második az öt tényező közül, ezt követően a kelet-nyugati fekvés vált a legmeghatározóbb jövedelemeltérést magyarázó külső térbeli jellemzőnek. A megyeszékhelytől való távolság és a főútvonal melletti fekvés az előző három tényezőhöz képest valamivel csekélyebb mértékben tudta javítani a függvénynek a tényadatokhoz való közelítését.

A regressziós függvény standardizálatlan együtthatóinak alakulása a területi tényező jelentőségének alakulását is megmutatja, hiszen ugyanolyan illesztésű függvényhez egészen különböző együtthatók társulhatnak. Mint az 5. táblázat második részében látható, mindegyik tényezőnél a legnagyobb egyik évről a másikra történő változások az 1992-ig tartó kezdeti időszakban zajlottak le, ezt követően kisebb mértékű elmozdulásokat figyelhetünk meg. A település méretének 1988-hoz képest 1992-ig jelentősen megnőtt, ezután nagyon kis mértékben csökkent a szerepe. 1988-ban a település méretének tízszeres eltérése 17%-os, 1992-ben 24%-os, 2000-ben 23%-os eltérést eredményezett a vidéki átlaghoz viszonyított egy lakosra jutó jövedelmekben. A nyugat-keleti tengely mentén történő 100 kilométeres elmozdulás 1988-ban a jövedelmeket 3,8%-al, 1998-ban már 10,2%-al változtatta meg, a nyugatabbra fekvő település javára. A Budapesttől való távolság jelentősége

1992-ig csaknem felére csökkent, ezt követően az évtized végére a kiindulóponthoz közeli értékhez tért vissza. A megyei városoktól való távolság szerepe növekedett, 10 kilométernyi eltérés kezdetben 2%-os, az évtized végére 3,4%-os eltérést jelentett az egy lakosra jutó jövedelmekben. A főútvonal melletti fekvés 1988-ban 2,5%-os, 1991-től mindig 6% feletti jövedelemkülönbséget eredményez a regressziós függvény alapján. A közlekedéscsoporthelyzet fontosságára a pontosabb kategorizálást (öt településkategória a főútvonal jellege és a főútvonaltól való távolság alapján) és eltérő megközelítésmódot alkalmazó tanulmányok is rámutatnak (Nemes Nagy–Jakobi–Németh, 2001; Kullmann, 1999).

A települések észak-déli tengely mentén fekvésének a szerepe 1997-től kezdve, a Dunántúl észak-déli megosztottságának növekedése miatt javítaná jelentősebben a becslést, addig azonban kicsi vagy elhanyagolható szerepet játszik. A regressziós függvény által kapott eredmények és a tényleges eredmények eltérésének térképi ábrázolása részben megerősíti az ország részleges észak-déli megosztottságának az erősödését (3. ábra). 2000-ben északon lényegesen több olyan települést találhatók, amelynek értéke alulbecsült, délen pedig a túlbecslés mondható tipikusnak.

A regressziós együtthatók segítségével becslés és a tényleges értékek jelentős eltérése mindig valamilyen szempontból speciálisnak mondható helyzetű településről árulkodik, ezért a különbségek településenkénti vizsgálata is érdekes lehet. Jelentős mértékű eltéréseket elsősorban a kisebb településeknél tapasztalunk. A nagyobb települések közül Kecel, Lajosmizse, Soltvadkert értéke lényegesen, 30-49%-kal túlbecsült mindkét évben, Ózdnál is számottevő, 16 és 33%-os az eltérés. A megyei jogú városok közül csak Tatabánya esetében tapasztalunk nagyobb, 18, illetve 27%-os mértékű túlbecslést. A jelentősen alulbecsült települések között találjuk a kedvező helyzetben lévő Tiszaújvárost, Százhalombattát, Herendet, Záhonyt, Paksot, Hollóházát, Bábolnát, melyeknél az eltérés 2000-ben meghaladta a 60%-ot.

Irodalomjegyzék

- Bódi F.–Obádovics Cs.–Mokos B. (1999) Adózás, jövedelemkülönbségek Magyarországon. *Területi Statisztika*, 1999. 2. szám
- Kovács Cs. (1993) A települési és térségi jövedelemegyenlőtlenségek és adóköteles jövedelmek és nyugdíjak alapján. In: Enyedi Gy. (szerk.) *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 359-383. old.
- Kullmann Á. (1999) Kísérlet a Polgár-Füzesabony autópályaszakasz területfejlesztő hatásának számszerűsítésére. *Falu-Város-Régió* 1999. 7. szám
- Major K.–Nemes Nagy J. (1999) Területi jövedelemegyenlőtlenségek a kilencvenes években. *Statisztikai Szemle*, 1999. 6. szám
- Nemes Nagy J.–Jakobi Á.–Németh N. (2001) A jövedelemegyenlőtlenségek térségi és településszerkezeti összetevői. *Statisztikai Szemle*, 2001. 10-11. szám
- Ruttay É. (1997) Területi és települési különbségek a lakossági jövedelmekben. *Pénzügyi Szemle* 1997. 9. Szám

Területi jövedelmi folyamatok a kilencvenes években
© Dusek Tamás

1. táblázat Egy lakosra jutó jövedelem súlyozott relatív szórása területi szintek szerint, %

Év	Régió	Megye	Kistérség	Település
1988	17,3	19,6	22,1	25,4
1989	18,4	21,2	23,9	27,6
1990	19,9	23,0	26,1	30,2
1991	17,9	21,2	25,4	30,7
1992	22,1	26,4	29,8	34,6
1993	22,7	27,1	30,8	35,6
1994	23,5	27,7	31,5	36,5
1995	22,6	26,7	30,7	35,8
1996	22,3	26,3	30,5	35,7
1997	23,3	27,3	31,4	36,4
1998	24,2	28,3	32,2	37,1
1999	24,4	28,8	32,8	37,6
2000	24,6	28,3	32,3	36,9

Forrás: PM adatai alapján saját számítás

2. táblázat A jövedelem és a lakosságszám Robin Hood-indexe (Hoover-indexe) különböző térségi szinteken

Év	Budapest- vidék	Város- falu*	Kelet- nyugat**	Régió	Megye	Kistérség	Település
1988	6,9	7,6	2,7	7,6	7,7	9,1	10,8
1989	7,5	8,5	2,9	8,0	8,1	9,8	11,7
1990	8,3	9,4	3,6	8,6	8,7	10,7	12,9
1991	7,5	9,8	3,9	8,0	8,2	10,6	13,3
1992	9,7	10,8	3,9	9,3	9,8	12,0	14,8
1993	9,8	10,9	4,6	9,6	10,2	12,6	15,1
1994	10,0	11,1	4,7	10,0	10,4	12,9	15,5
1995	9,5	10,9	4,8	9,7	10,1	12,6	15,2
1996	9,0	10,7	5,5	10,1	10,3	12,7	15,2
1997	9,3	10,7	5,8	10,6	10,7	13,1	15,4
1998	9,5	10,7	6,4	11,1	11,2	13,5	15,7
1999	9,7	10,8	6,1	11,1	11,2	13,6	15,8
2000	9,3	10,4	6,4	11,3	11,5	13,5	15,5

* 248 város alapján valamennyi évben, Budapesttel együtt

** A Dunától nyugatra és a Dunától keletre fekvő két országrész, Budapest nélkül

Forrás: PM adatai alapján saját számítás

3. táblázat A népességi és a jövedelmi súlypont eltérése kilométerben

Év	Országosan		Dunántúlon*		Dunától keletre*	
	x	y	x	y	x	y
1988	7,2	-2,0	-3,7	-3,3	5,5	-0,1
1989	7,9	-1,7	-3,4	-3,8	5,7	1,2
1990	9,1	-1,1	-3,1	-3,1	5,9	2,0
1991	8,6	-1,2	-3,2	-3,7	4,0	1,6
1992	9,9	-1,8	-1,3	-4,1	4,5	1,8
1993	10,7	-1,4	-2,0	-3,9	4,6	2,3
1994	11,2	-1,6	-1,9	-4,5	5,4	2,3
1995	11,3	-1,5	-1,4	-4,8	5,0	2,3
1996	12,2	-1,4	-1,4	-5,9	5,2	2,6
1997	12,7	-1,8	-1,9	-6,2	5,5	1,9
1998	14,0	-2,0	-1,9	-6,6	6,7	1,5

Területi jövedelmi folyamatok a kilencvenes években
© Dusek Tamás

1999	13,2	-2,3	-1,9	-7,0	5,7	1,3
2000	13,7	-2,4	-2,0	-7,7	6,3	1,2

*Budapest nélkül

Megjegyzés: a pozitív értékek azt jelzik, hogy a jövedelmek nyugaton és délen nagyobbak, a negatív értékek esetén a jövedelmek keleten és északon nagyobbak

Forrás: PM adatai alapján saját számítás

4 táblázat Területi egyenlőtlenségek térségek, településtípusok* és településnagyság szerint

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Dunántúl/Dunától keletre	111,8	112,9	115,9	117,4	117,6	120,7	121,2	121,8	125,2	126,9	129,9	128,1	129,6
Budapest/vidék	149,4	154,2	160,5	154,6	172,6	174,3	175,6	172,0	168,4	171,5	173,4	176,9	172,9
Város**/falu	130,5	136,0	141,4	147,6	150,3	150,6	152,5	151,7	150,7	149,8	148,6	148,6	146,4
Megyei város/többi város	116,6	119,3	123,9	126,7	129,5	130,5	130,9	130,4	130,8	129,9	129,6	130,2	129,4
Város**/1000-2000 lakosú települések	133,2	138,8	145,0	151,7	154,3	154,1	155,8	155,3	154,0	152,9	151,6	151,5	150,2
Város**/500-1000 lakosú települések	139,1	145,7	152,9	161,1	163,9	165,3	167,0	165,6	164,3	163,3	161,8	162,3	160,5
Város**/500 lakos alatti települések	149,8	158,2	167,7	180,7	183,2	186,4	189,7	185,7	186,5	184,5	180,8	182,4	180,6

*248 város alapján valamennyi évben

**Budapest nélkül

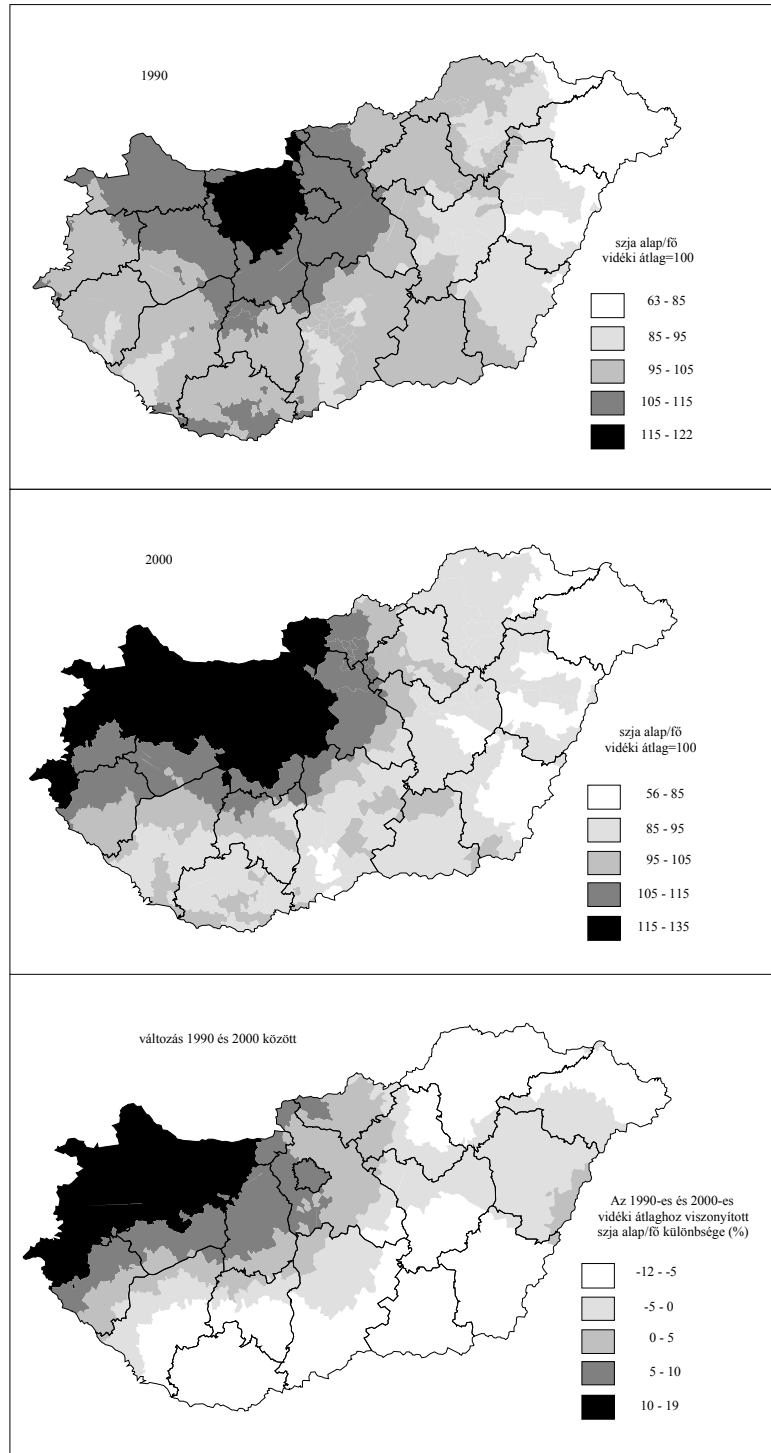
Forrás: PM adatai alapján saját számítás

5. táblázat A regresszióelemzés eredményei

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
standardizált β együtthatók													
településnagyság	0,57	0,59	0,59	0,58	0,62	0,57	0,57	0,57	0,53	0,53	0,50	0,52	0,51
kelet-nyugati fekvés	-0,20	-0,21	-0,25	-0,22	-0,27	-0,28	-0,28	-0,29	-0,31	-0,32	-0,34	-0,32	-0,33
távolság Budapesttől	-0,33	-0,30	-0,24	-0,19	-0,14	-0,14	-0,16	-0,14	-0,16	-0,17	-0,19	-0,19	-0,21
távolság megyei jogú várostól	-0,15	-0,16	-0,16	-0,17	-0,15	-0,17	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,15	-0,16	-0,16
főút melletti fekvés	0,05	0,07	0,10	0,12	0,11	0,12	0,13	0,13	0,13	0,12	0,12	0,11	0,11
nem standardizált β együtthatók													
konstans	5329	4495	3446	2635	1420	1865	1625	1622	2089	2314	2669	2475	2917
településnagyság	17	19	21	22	24	24	24	24	23	23	23	23	23
kelet-nyugati fekvés	-0,04	-0,04	-0,06	-0,06	-0,07	-0,07	-0,08	-0,08	-0,09	-0,09	-0,10	-0,09	-0,10
távolság Budapesttől	-0,12	-0,12	-0,11	-0,09	-0,07	-0,07	-0,09	-0,08	-0,09	-0,10	-0,11	-0,11	-0,12
távolság megyei jogú várostól	-0,21	-0,23	-0,26	-0,30	-0,27	-0,32	-0,31	-0,31	-0,33	-0,33	-0,32	-0,34	-0,34
főút melletti fekvés	2,5	3,7	5,4	7,5	6,9	8,0	8,7	8,7	9,2	8,6	8,9	8,0	7,5

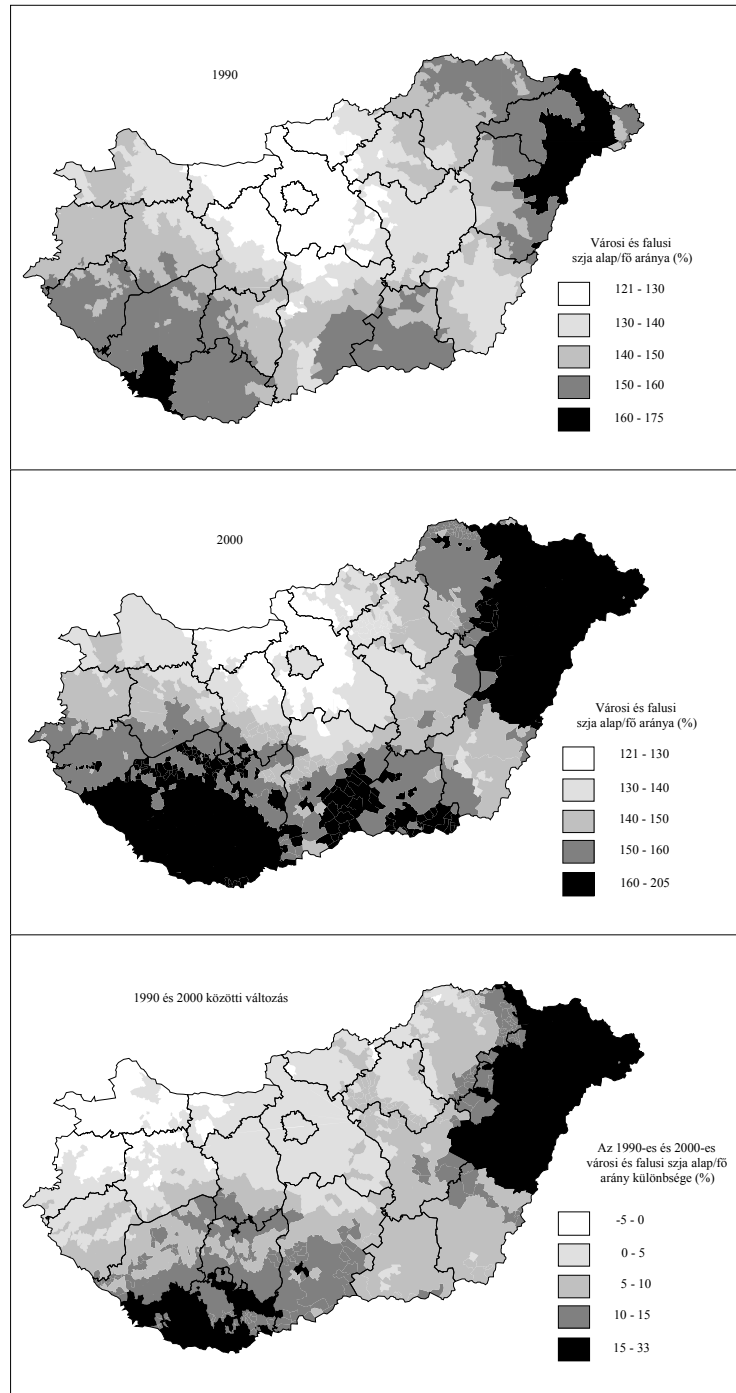
Forrás: saját számítás PM adatai alapján

1. ábra Az egy lakosra jutó jövedelem alakulása 65 kilométeres súlyozott területi mozgóátlaggal

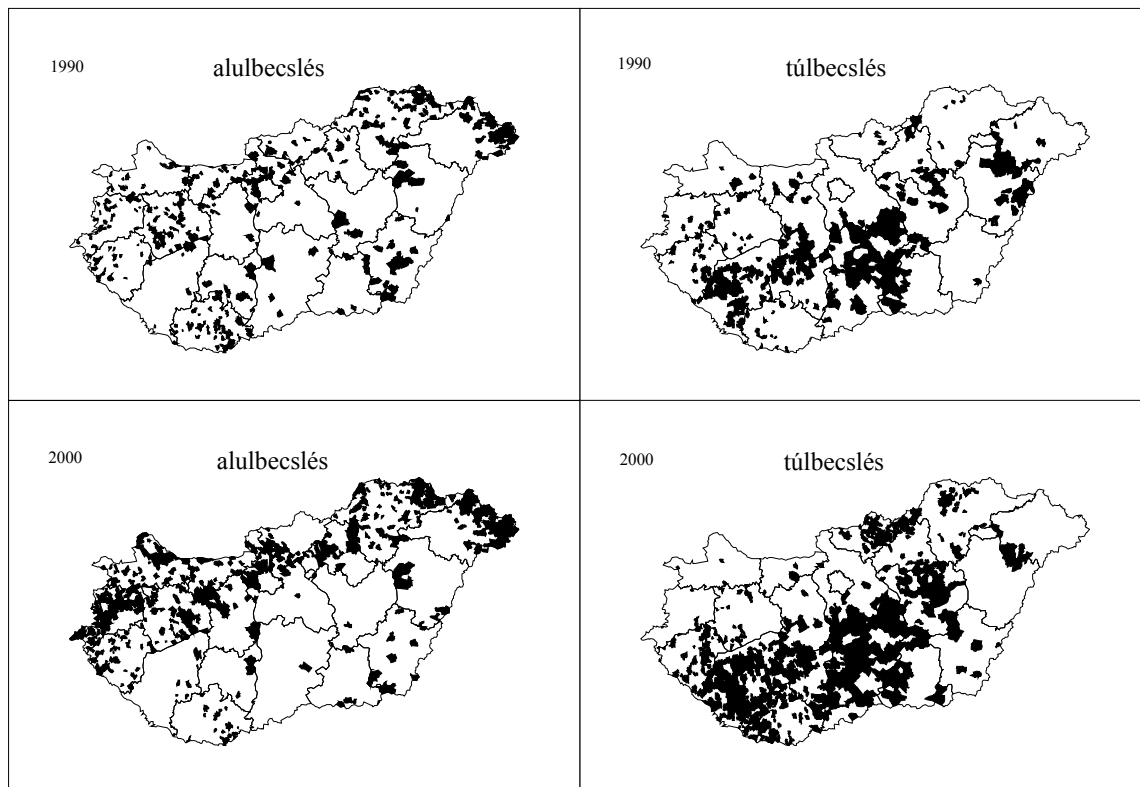
Forrás: saját szerkesztés (PM adatai alapján)

2. ábra Az egy lakosra jutó jövedelem városok* és falvak közötti különbsége 65 kilométeres területi mozgóátlaggal

*248 város alapján, Budapest nélkül
Forrás: saját szerkesztés (PM adatai alapján)

3. ábra A regressziós függvény által becsült és a tényleges jövedelem közötti különbséget legalább 15%-al meghaladó települések

Forrás: saját szerkesztés (PM adatai alapján)